Mikael Antell
Finlands ambassadör i Norge

UTLÅTANDE
23.1.2019

Framtiden för det nordiska samarbetet

Utgångspunkter

Norden har så här långt lyckats kombinera globaliseringen med bevarandet av en stark demokrati och välfärdssamhället. Det viktigaste politiska projektet i Norden är framöver att upprätthålla en balans mellan alla dessa tre samtidigt som vi kan ha ett samhällskontrakt där tilliten till våra länders politiska ledning och institutioner bevaras. I detta sammanhang är den största framtida utmaningen hur vi skall hantera den teknologiska revolutionen och inträdet av artificiell intelligens på ett hållbart sätt såväl politiskt som socialt. Även här kommer det att finnas ett stort behov av nordiskt samarbete.

Det nordiska samarbetet har ett starkt folkligt stöd i hela Norden. Enligt opinions-undersökningar betraktas de gemensamma nordiska värderingarna och likheterna i samhällssystem som den viktigaste utgångspunkten för samarbetet. Detta ger en stabil grund och utmärkta förutsättningar för ett vidareutvecklande av samarbetet. Men vi kan inte vara naiva. För att svara på de internationella utmaningar vi nu står inför, och fullt ut förverkliga den nordiska potentialen, kan samarbetet inte enbart byggas på våra gemensamma värderingar utan utgångspunkten måste vara i våra gemensamma intressen. Det är en förutsättning för att det skall vara hållbart. Nyckeln är att identifiera dessa intressen i förhållande till omvärlden.

Den internationella regelbaserade världsordningen, inklusive handelspolitiken, som i årtionden tjänat små öppna ekonomier som de nordiska väldigt väl, står nu och de kommande åren inför svåra utmaningar. Den värdemässiga grund som det internationella och europeiska samarbetet byggts på utmanas från flera håll samtidigt. Vi måste fortsätta vårt arbete för att bevara ett fungerande internationellt system, men vi gör klokt i att förbereda oss för mer turbulens de kommande åren. I dessa tider behöver de nordiska länderna varandra mer än någonsin.

Storlek har betydelse. Med en sammanlagd befolkningsmängd på ca 27 miljoner och 2 % av den globala ekonomin kan Norden göra skillnad. Norden måste våga träda fram, tänka större, visa exempel, bidra och bygga broar med en starkare nordisk röst. Situationen kräver ett mer strategiskt grepp, större entusiasm och starkare politiskt engagemang på alla nivåer.

EU är den viktigaste politiska gemenskapen för de nordiska länderna. I och med Brexit måste Norden nu inta en mer framträdande och pådrivande roll i Europa för att slå vakt om marknadsekonomin, frihandeln, en fungerande inre marknad, demokratin, respekten för mänskliga rättigheter och rättsstatsprincipen. Med Stor-Britannien ur spel kan inte Tyskland och Frankrike ensamma stå för lösningarna och driva EU i rätt riktning. I detta läge gäller det för de nordiska länderna att bidra med lösningar inte bara för sig själva men också för Europa. Norden måste kunna formulera vilket Europa man vill ha och strategiskt men flexibelt söka stöd för sina målsättningar hos andra medlemsländer.

Det finns en rad sektorer där de nordiska länderna har mycket att vinna på ett tätare samarbete, inte minst för att främja säkerheten och stabiliteten i vår del av Europa, men också för att bibehålla konkurrenskraften och i slutändan det nationella och nordiska välståndet i en allt tuffare internationell konkurrens där geopolitiken förändras och nya imperier som Indien och Kina träder fram vid sidan av USA

Jag kommer nedan att fokusera på några av de sektorer där Norden enligt min mening skulle tjäna på ett mer vidaregående samarbete.

Främjandet av den fria rörligheten i Norden är ett fundamentalt internt intresse

När de nordiska medborgarna tillfrågas vilken som är den största nyttan med det nordiska samarbetet kommer den fria rörligheten i form av boende, arbete och studier högst upp på listan. Frågan prioriteras också väldigt högt bland de nordiska företagen, som oftast startar sin potentiella exportresa på den nordiska marknaden. Den har även stor betydelse för att skapa en attraktiv miljö för utländska investeringar i vår region.

Den fria rörligheten är något som vi ofta tar för givet, men i praktiken är den fortfarande kantad av diverse hinder för såväl individer som företag. Alla dessa hinder har sammantaget en hög samhällskostnad. Det intensifierade ekonomiska samarbetet i Norden som har drivits fram av näringslivet förutsätter i ännu högre grad en fungerande nordisk ”hemmamarknad”.

Gränshindersrådet har varit framgångsrikt i identifierandet och avskaffandet av olika praktiska gränshinder. Utmaningen är att det hela tiden uppstår nya. Paradoxalt nog har digitaliseringen skapat nya och flera gränshinder. Att ta itu med dessa hinder och förbättra rörligheten i Norden är i hög grad en viljefråga. Därför är det glädjande att de nordiska statsministrarna har satt upp som målsättning att Norden skall vara världens mest integrerade region. Detta kräver mer än ord.

En av grundförutsättningarna för att uppnå detta är att de nordiska länderna eftersträvar en så enhetlig lagstiftning som möjligt på områden som är avgörande för den fria rörligheten. Detta betyder att man redan vi förberedandet av ny lagstiftning tar hänsyn till lagarna i de andra nordiska länderna och att man implementerar EU/EES – regelverket på ett koordinerat sätt. Lagstiftning är politik och en gemensam lagstiftning kräver gemensam politik.

Detta skulle för det första kräva ett stort arbete för att i högre grad göra tjänstemannakåren och politikerna medvetna om och uppmärksamma på problematiken och dess betydelse. Det skulle i praktiken också kräva en inbyggd ny dimension i form av en systematiskt nordisk analys- och koordination i lagstiftningsarbetet. Behovet av koordination kommer att växa i framtiden eftersom digitaliseringen och de nya teknologiska innovationerna kommer att skapa ett kontinuerligt förändringsbehov i lagstiftningen.

När det gäller den fria rörligheten är det mest intressanta och konkreta som nu diskuteras förslaget om ett elektroniskt ID, som skulle göra det möjligt att använda sitt nationella elektroniska ID i alla de nordiska länderna. Förverkligandet av detta skulle vara ett stort steg i avskaffandet och förebyggandet av gränshinder. Det skulle också få en stor symbolisk betydelse och skapa ny dynamik i det nordiska samarbetet i stil med passunionen i sin tid.

Klimat och energi

Klimatfrågan är vår tids största enskilda internationella utmaning. Detta är en av de sektorer där de nordiska länderna har allt att vinna på ett tätare samarbete och strategiskt partnerskap. De nordiska länderna ligger sedan tidigare långt framme på detta område både regulativt och teknologiskt, och har alla förutsättningar att ta internationellt ledarskap.

Genom att fullt ut gå in för konkreta gemensamma målsättningar, effektiva styrinstrument, finansiering, näringslivs- och forskningssamarbete på detta område kan vi tala med en gemensam röst och leda genom exempel. Samtidigt kan vi skapa den perfekta plattformen för en uppgradering av våra hållbara teknologiska lösningar också på global nivå. Ett tätare samarbete inom denna sektor skulle på sikt innebära stora politiska och ekonomiska vinstmöjligheter.

Energisektorn är helt central i detta sammanhang. Den nordiska elmarknaden är troligen världens mest välfungerande regionala elmarknad. Samtidigt finns det en hel del utmaningar som behöver åtgärdas för att vi skall kunna få ut full effekt av den gemensamma marknaden också när det gäller omställningen till förnybar energi. Det gäller även här att tänka utöver det nationella perspektivet och få till klara gemensamma tekniska standarder och ett mer koordinerat agerande för att förbättra överföringskapaciteten.

Även här har storlek betydelse. Utvecklandet av nya energiformer och serviceprodukter underlättas av tillgången till en större marknad för att bära utvecklingskostnaderna. Om vi lyckas i Norden kan vi lättare exportera nya koncept till andra länder.

Det nordiska utrikes- säkerhets- och försvarspolitiska samarbetet

De nordiska länderna kom ut ur andra världskriget med helt olika erfarenheter. Det är psykologiskt en fundamental skillnad på att vara ockuperad, krigförande eller icke krigförande. Detta har ända fram till dags dato på olika sätt påverkat både den nationella självsynen och sättet man betraktat sin omgivning på. Transatlantismen och Nato-medlemskap blev för Norge och Danmark ett naturligt paradigmskifte medan Sverige höll fast vid sin neutralitet som sedermera övergick i alliansfrihet.

Under de 10 senaste åren har vi, delvis på grund av omvärldsutvecklingen och globala osäkerhetsfaktorer, sett att de historiskt präglade nordiska olikheterna och vägvalen inte längre utgör ett hinder för ett långtgående och fruktbart samarbete även inom säkerhetspolitiken. De världspolitiska förskjutningar vi nu ser återspeglar sig också på säkerhetspolitiken och driver fram en regionalisering av det säkerhetspolitiska samarbetet, även i den norra delen av Europa. Förverkligandet av så gott som alla punkter i Stoltenberg rapporten utgör ett konkret bevis på detta.

Styrkan i det nordiska utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet har varit dess informella karaktär, utanför det nordiska samarbetets institutionella strukturer, vilket har gett utrymme för en hög grad av pragmatism och flexibilitet.

Norge har under hela sitt medlemskap i Nato, och i synnerhet de senaste åren, arbetat för att fästa USA:s och Natos uppmärksamhet vid nordområdena. Denna region har under de senaste åren fått en ny säkerhetspolitisk betydelse, vilket tydligt manifesterades i den stora

Nato -övningen Trident Juncture, som gick av stapeln hösten 2018, där också Finland och Sverige deltog med ca 5000 soldater.

Finland och Sverige har för sin del primärt varit upptagna av det säkerhetspolitiska läget i Östersjön, där utgångspunkten är att båda länderna troligen skulle involveras i händelse av en konflikt i området. Som ett svar på det nya säkerhetspolitiska läget har Sverige och Finland utvecklat ett omfattande bilateralt samarbete, som nu också omfattar operativ planering för att möjliggöra gemensamt agerande bortom fredstida förhållanden, om nödvändiga nationella beslut fattas.

Beskrivande för samarbetets intensitet är att ländernas försvarsministrar under regeringens nuvarande mandatperiod har träffats uppemot 50 gånger. Bägge länderna har också hand i hand utvecklat ett nära partnerskapssamarbete med både Nato och USA, som i maj 2018 utmynnade i undertecknandet av ett trilateralt samarbetsavtal länderna emellan.

Efter en period med stark inriktning på internationella operationer har pendeln i Norden nu definitivt vänt och tyngdpunkten ligger igen på det nationella försvaret inklusive totalförsvaret. De bakomliggande orsakerna utgörs av den ryska våldsanvändningen i vårt närområde och en större osäkerhet gällande USA:s utrikespolitiska vägval.

Samtidigt har omvärldsutvecklingen, det finsk-svenska samarbetet inklusive partnerskapet med USA och Nato i kombination med en tydligare sammankoppling av Östersjön och nordområdena i det nordiska säkerhetspolitiska tänket öppnat nya möjligheter för det nordiska försvarssamarbetet såväl som i bilaterala och trilaterala konstellationer. Det finns ett klart behov för konkret och praktiskt försvarspolitiskt samarbete mellan Finland, Sverige och Norge, i synnerhet i det nordliga området.

Norge har varit en viktig stöttepelare i Nato-samarbetet och nu utvecklas och fördjupas även det bilaterala försvarspolitiska och militära samarbetet mellan Finland och Norge i snabb takt. Den finska och norska försvarsministern undertecknade i oktober 2018 en bilateral försvarspolitisk avsiktsförklaring som ger ramarna för en vidareutveckling av samarbetet länderna emellan på ett sätt som tjänar och förenar bägge ländernas intressen. Försvarsindustrisamarbetet mellan Patria och Kongsberg bidrar ytterligare till den framtida potentialen i det norsk-finska försvarssamarbetet.

Samtidigt kom de nordiska länderna inom ramen för NORDEFCO nyligen överens om en ny framtidsvision med konkreta förslag på sektorer där samarbetet skall vidareutvecklas för att stärka våra samhällen även med tanke på situationer bortom fredstida förhållanden. Även Danmark har på senare tid, delvis på grund av en mer utmanande situation i det transatlantiska samarbetet och det bilaterala samarbetet med Stor-Britannien, uppvisat större intresse än tidigare för NORDEFCO-samarbetet.

I takt med att det försvarspolitiska samarbetet mellan de nordiska länderna utvecklas är det viktigt att också det utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet utvecklas parallellt. Här har Sverige och Finland, uppbackade av en stark gemensam politisk vilja, de senaste åren gjort stora framsteg, med en tät så gott som daglig koordinering av det utrikes- och säkerhetspolitiska arbetet på alla nivåer.

En faktor som inte nog kan understrykas i detta sammanhang är de personliga nätverken inklusive frekventa möten mellan våra regeringsmedlemmar och parlamentariker i såväl officiella som inofficiella sammanhang.

Ett annat viktigt element som bör lyftas fram är tjänstemannautbytet mellan våra länder som skapar grunden för både effektivt informationsutbyte, en djupare ömsesidig förståelse och förtroende, vilket är förutsättningen för ett konkret samarbete. Att ha en egen tjänsteman hos varandras utrikes- och försvarsministerium samt officerare på varandras militära staber är det yttersta uttrycket för tillit.

Allt detta bidrar även till etablerandet av en gemensam lägesbild, vilket är en av grundförutsättningarna för ett tätare utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete.

Även med Norge har Finland en tät och välinarbetad utrikes- och säkerhetspolitisk dialog, men de personliga nätverken behöver ytterligare utvidgas, på alla nivåer. Även här kunde ett mer omfattande tjänstemannautbyte vara värt att övervägas.

En viktig del av det nordiska utrikes- och säkerhetspolitiska samarbetet är också den utåtriktade verksamheten där vi tillsammans kan dra nytta av det starka nordiska varumärket och förstärka Nordens röst i internationellt samarbete på ett sätt som vore omöjligt på egen hand. För att i praktiken göra detta behöver vi gemensamma framträdanden internationellt, gemensamma uttalanden och vid välvalda tillfällen gemensamma resor av våra toppolitiker, som exempelvis de nordiska statsministrarnas besök hos president Obama 2016.

Summa summarum gör det nordiska utrikes-, säkerhets och försvarspolitiska samarbetet, med en stor folklig uppbackning, de nordiska länderna starkare såväl enskilt som tillsammans. Samarbetet stärker också det nordiska varumärket internationellt, ökar vår attraktionskraft som partnerländer, bidrar till säkerheten och stabiliteten i norra Europa och ger en stark signal till omvärlden om att en konflikt med ett nordiskt land indirekt också involverar de andra nordiska länderna. Samtidigt är detta ett område med mycket outnyttjad potential där länderna utifrån sina egna nationella intressen i framtiden kan skapa ytterligare gemensamt mervärde.

Norden och Finland - Framtida utmaningar och möjligheter

Goda grannar utgör en central utgångspunkt för ett land att själv bli framgångsrikt. Inget land har historiskt vunnit så mycket på nordiskt samarbete som Finland. Finlands ställning som ett nordiskt land är det enskilt viktigaste elementet när det gäller Finlandsbilden och Finlands internationella politiska berättelse. I det europeiska och världspolitiska läge vi befinner oss ökar de nordiska ländernas betydelse ytterligare, men vår plats i denna grupp kan inte tas för given.

För att förstärka vår position behöver den nordiska identiteten och tvåspråkigheten i vårt land aktivt odlas och förstärkas. Den språkdebatt som de senaste åren har förts i vårt land väcker en del frågor i våra grannländer gällande denna del av Finlands nordiska identitet. Ur ett rent nationellt finländskt intresse betraktat är betonandet av den nordiska dimensionen och tvåspråkigheten att föredra.

I ekonomiska, men också andra sammanhang, har vi i den nordiska språkförståelsen en betydande konkurrensfördel på den nordiska marknaden i förhållande till konkurrenter från resten av världen. Ett mer pragmatiskt och positivt förhållningssätt till språkfrågan skulle göra Finland ännu mer attraktivt för potentiella nordiska handelspartners, investerare och turister. En förstärkning av den nordiska identiteten skulle ytterligare förstärka vår position både ekonomiskt och politiskt.

Eftersom många bland den yngre generationen i både Finland och det övriga Norden primärt är globalister är fostrandet av en ny generation nordister parallellt av stor betydelse för det framtida nordiska samarbetet. Dessa inriktningar måste komplettera varandra. Främjandet av elev- och studentutbyte och nya nordiska kontaktytor inom alla samhällsområden inklusive unga nordiska politiker är i detta sammanhang essentiellt.

I Norden har det under tidigare årtionden alltid varit kutym att besöka varandra, hämta inspiration och låna goda modeller av varandra som en del av det politiska beredningsarbetet. Eftersom de nordiska samhällssystemen är så lika varandra borde det vara en automatisk reflex att först kolla hur frågan har lösts i grannländerna innan man gör nya beslut och samhällsreformer. Ett tätt samarbete mellan de centrala parlamentariska utskotten skapar en solid bas för detta kompletterande samarbete.

Avslutning

Den internationella osäkerheten som nu råder lämnar ett stort utrymme för nordiskt samarbete. För att ta de nödvändiga stora gemensamma strategiska besluten är den högsta politiska ledningens engagemang helt avgörande. För att uppnå den nordiska renässans, som det ofta talas om, behöver våra politiker och tjänstemän investera tillräckligt med tid i det nordiska projektet. I själva förverkligandet av våra gemensamma beslut behövs såväl det institutionella nordiska samarbetet som det övriga nordiska samarbetet.

Efter att de senaste 15 åren ha haft en aktiv roll i det nordiska samarbetet då jag verkat och bott i Danmark, Finland, Sverige och Norge, är min erfarenhet att det inom alla områden och på alla nivåer primärt är de personliga kontakterna som driver det konkreta samarbetet i Norden. Detta är exempelvis också en av förklaringarna till det blomstrande näringslivssamarbetet mellan Sverige och Finland. Ju fler personliga kontaktytor dess mer nordiskt samarbete. Därför är det helt essentiellt att vi hela tiden försöker facilitera och skapa nya nordiska kontaktytor. Det nordiska samarbetet får inte tas för givet.

För att förverkliga ett fördjupat nordiskt samarbete krävs det politiskt-psykologiskt konkreta initiativ från finländsk sida.